

Utveckling av fältdagar inför VFU i syfte att utveckla den praktiska yrkeskompetensen

Pernilla Holmstedt & Petra Magnusson

Inledning

Läraryrket är komplext och inbegriper såväl teoretisk förståelse som praktiskt handlande. Utvärderingar inom grundläro-utbildningen visar att det finns områden som studenterna upplever att de saknar kompetens i. Identifierade områden i utvärderingarna är ledarskap, konflikthantering och digitala verktyg.

Under åren 2015- 2018 har ett arbete pågått för att ta fram en nationell IT-strategi (Regeringskansliet, 2017) som resulterat i en strategi för skolväsendet (Utbildningsdepartementet, 2017) i syfte att elever under utbildningen ska utveckla digital kompetens, definierad i fyra aspekter som: att förstå digitaliseringens påverkan på samhället, att använda och förstå digitala verktyg och medier, att ha ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt och att lösa problem och omsätta idéer i handling (Skolverket 2017b:10-12). Strategin för skolväsendet ligger bakom de revideringar som gjorts i Läroplanen (Skolverket 2017a) vilket har aktualiserat behovet av att stärka lärarstudenternas digitala kompetens så att de i sin kommande lärargärning kan ge eleverna möjlighet att utveckla denna kompetens. Andra identifierade områden utifrån förändrade villkor och förutsättningar för läraryrket är flerspråkighetsperspektivet och betydelsen av ett språkutvecklande förhållningssätt i all undervisning kring vilka regeringen uttalat önskemål om förändringar i lärarutbildningarna inför uppdraget till Skol-

kommissionens utredning. I Skolkommissionens slutbetänkande anges flera utvecklingsområden, däribland satsningar för att öka möjligheterna för lärarstuderande att under handledning utveckla sin undervisningsskicklighet och sitt ledarskap i klassrummet. I slutbetänkandet slås fast att lärarutbildningen behöver knyta de teoretiska och de praktiska inslagen i lärarutbildningarna närmare varandra (SOU 2017:35).

För att möta utvecklingen i samhället gällande digitalisering, flerspråkiga klassrum och studenternas uttryckta önskan om mer praktisknära inslag i utbildningen har vi under 2017 drivit ett kvalitetsprojekt med syfte att prova en modell för att ge studenterna möjlighet att förvärva ytterligare praktisk lärarkunskap. Med denna artikel redogör vi för kvalitetsarbetets genomförande, diskuterar utmaningar och formulerar slutligen några rekommendationer för fortsatt arbete.

Projektets syfte

Som förberedelse för VFU och läraryrket behöver studenterna praktiskt träning i olika kompetenser som förväntas av dem som yrkesverksamma.

Syftet med projektet var att genomföra en pilotstudie av hur grundlärarutbildningen kan utveckla fältdagar inför VFU i syfte att utveckla studenternas praktiska yrkeskompetens. Genom projektet ville vi pröva och utveckla förutsättningarna för att ge studenterna möjligheter att i progression bygga upp de praktiska färdigheter som är en del av lärarrollen och som kan utvecklas vidare under VFU. Målet med pilotprojektet var att pröva om formen med campusförlagda fältdagar i workshopform är en form som upplevs värdefull för studenterna och utvecklingsbar för högskolan.

Problemformulering: Hur kan en tydlig praktisk lärarkunskap, med en tydlig struktur och progressionstanke genom utbildningen, ges i samband med VFU?

Förberedelser

Då de planerade fältdagarna inför VFU i projektet inte var inplanerade i programplanerna valde vi att förlägga en dag under höstterminen och en under vårterminen. Valet på innehåll föll på *ledarskap och konflikthantering* dag 1 och *skolans digitalisering* dag 2. Inbjudan till dagarna gick ut via lärplattformen och kommunicerades i pågående kurser i terminsstarten och som en påminnelse cirka en månad innan respektive workshop. Aktiv anmälan fordrades och antalet deltagare begränsades till 35 i workshop 1 och 45 i workshop 2. Dagarnas innehåll och utformning förankrades i examensmålen för att ytterligare motivera studenternas deltagande i detta pilotskede, men också med tanke på workshopparnas införlivning i programplanerna på sikt. De centrala examensmålen för workshop 1 fastställdes till

- visa kunskap om och förståelse för sociala relationer, konflikthantering och ledarskap
- visa förmåga till ett professionellt förhållningssätt gentemot elever och deras vårdnadshavare

och för workshop 2

- visa sådana ämneskunskaper, inbegripet insikt i aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete, som krävs för yrkesutövningen
- visa förmåga att säkert och kritiskt använda digitala verktyg i den pedagogiska verksamheten och att beakta betydelsen av olika mediers och digitala miljöers roll för denna

Valet av workshopform motiveras med att vi menar att den dels är lämplig som form för att ge praktisk kunskap, dels är lämplig som förberedelse för och övning i kollegialt lärande, en kompetensutvecklingsform som är utbredd i skolväsendet och som används i de utbildningsinsatser som Skolverket står bakom (se till exempel Larsson, uå).

I planeringsarbetet gjordes en översyn över hur de valda kunskapsområdena undervisats hittills i grundlärautbildningen och anpassades därefter såväl i innehåll och utformning.

Genomförande

De båda workshop-dagarna planerades i första hand som en förberedelse för grundlärautbildning med inriktning mot undervisning i årskurs 4-6 i samband med VFU i termin 6 och 8 men erbjöds också andra studenter, även i grundlärautbildning inriktad mot undervisning i årskurs F-3 och, när det gäller workshoppen om skolans digitalisering, studenter på ämneslära­rarprogrammet. Dagarnas schema sträckte sig mellan klockan 9 och 16 med avbrott för lunch och innehöll föreläsningar, praktiska övningar och diskussioner samt en avslutande web­baserad utvärdering. I planeringen ingick att i samarbete med kursansvariga för aktuell kurs och VFU-kurs identifiera möjlig dag för genomförande. Planeringsarbetet rörde sig också om förfrågningar, inklusive offertförfrågningar, till expertis och verksamma lärare, lokalbokningar och andra praktiska detaljer. En utvärdering konstruerades och i den ställdes frågor för att få svar på studenternas åsikter om workshoppens upplägg och relevans för utbildningen.

Workshop 1: kommunikation och konflikthantering

Den första workshopen hade 35 deltagare och under dagen gav Pernilla Holmstedt och gästlärare Margrethe Brynolf ett innehåll som kretsade kring kommunikation och konflikthantering. Teori och övningar varvades och studenterna fick i grupper uppleva och prova att arbeta med lyssnar- och kommunikationsövningar samt arbeta med olika modeller för konflikthantering i rollspel utifrån givna case. Eftersom det inte finns någon bästa metod för hantering av alla konflikter behöver studenter få möta och prova olika metoder. Olika modeller för konflikthantering är väldokumenterat i forskning (Galtung, 1996; Glasl, 1999; Jordan, 2015). Vårt uttalade syfte var att ge deltagarna upplevelser och insikter om kommunikation och dess betydelse för relationsskapande (Aspelin, 2017) samt verktyg för att förebygga och hantera konflikter. Forskning visar att när lärare får kunskap om konflikthantering behöver de inte ägna lika mycket tid åt att hantera konflikter och till disciplinering (Hakvoort & Friberg, 2015).

Workshop 2: skolans digitalisering

Workshop 2 hade 25 deltagare. I inledningen gav Petra Magnusson en översikt över digitaliseringens innebörd för skolan ur ett samhällsligt och rättsligt perspektiv utifrån den reviderade läroplanen (Skolverket, 2017a) och aktuell forskning. Digitaliseringens inverkan i skolpraktiken, som möjligheter och utmaningar, adresserades av de två gästlärarna Jenny Edvardsson och Marie Nilsson. De utgick från lärarens arbete genom hela undervisningsprocessen, det vill säga före, under och efter. På så vis fick studenterna stifta bekantskap med och diskutera möjligheter och begränsningar med olika system för kommunikation med målsman, olika lärplattformar i arbetet med eleverna och prova olika digitala verktyg.

Studentutvärderingar

Utvärderingarna konstruerades i ett webbverktyg och ställde flervalsfrågor och fritextfrågor om nöjdhetsgrad, innehåll, upplägg, viktigaste lärdomar, om de mött innehållet tidigare under utbildningen och i så fall hur och slutligen om andra identifierade behov som önskas bearbetas i workshopform.

I utvärderingen av workshop 1 svarade 18 av 35 deltagare. De svar som gavs visade på en nöjdhetsgrad på 100 %. De angivna skälen till deltagande dominerades av "nyfikenhet" och "upplevt behov". Fritextsvaren till dagens viktigast lärdomar tyder på att innehållet har bidragit till kunskaper som studenterna inte haft möjlighet att tillägna sig och bearbeta tidigare under utbildningen. Studenterna framhåller bland annat *verktyg för konflikthantering, vikten av kroppsspråk, konsekvensanalys, verktyg för att bemöta och leda samtal på olika sätt*. När det gäller dagens upplägg är studenterna mycket nöjda med de praktiska övningarna. Majoriteten menar dock att en heldag var för mycket.

En direkt lärdom från workshop 1 som användes i utvärderingen av workshop 2 var att genomföra utvärderingen på plats för att höja svarsfrekvensen. Detta lyckades och samtliga deltagare deltog i utvärderingen. Även denna workshop nådde en nöjdhetsgrad på 100 % och anledning till deltagande dominerades av "upplevt behov". Fritextsvaren angående viktiga lärdomar består av nya praktiska kunskaper om digitala verktyg och hur de kan användas i undervisningen men också om insikter om vikten av reflektioner och didaktisk förankring. Huvuddelen av studenterna påtalade vikten av att få insikt i hur läroplanen reviderats och att få diskutera revideringarnas inverkan på planering av undervisningen. Om dagens upplägg påtalade studenterna att de var viss överlappning i de två gästlärarnas

moment och att en heldag var för mycket att lägga utanför ordinarie undervisning. Den avslutande frågan, om andra områden att arbeta med i workshopform, besvarades med *fler tillfällen om digitalisering, programmering, ledarskap, arbete med språket*.

Kommentarer till genomförandet och studentutvärderingarna av pilotprojektet

Byggt på våra erfarenheter av de två dagarna med workshoppar och på studenternas utvärderingar drar vi slutsatsen att workshopformen är väl lämpad för att ge studenterna praktiska erfarenheter av lärares yrkeskompetenser. Däremot kan vi inte utifrån pilotprojektet dra slutsatser om huruvida studenterna under sin VFU har relaterat till innehållet i workshopparna. Det beror dels på att vi inte har gjort någon uppföljande studie, dels på att vi inte lyckades följa vår initiala plan att lägga workshopparna i direkt anslutning till VFU för en utvald årskurs, det vill säga att erbjuda workshopparna som fältdagar inför VFU. Organisatoriska begränsningar påverkar också möjligheterna för oss att helt svara på projektets ursprungliga problemformulering om hur en tydlig praktisk lärarkunskap med tydlig struktur och progression kan ges i samband med VFU då vi valde att ha olika innehåll i de två workshopparna. Däremot menar vi att vi kan uttala oss om att workshopformen och dagarnas upplägg möjliggör arbete med praktisk lärarkunskap i en tydlig struktur.

Vidare arbete

Efter att ha fått beviljat fortsatt pilotprojekt 2018 planerar vi för att under vårterminen 2019 genomföra tre dagar med workshoppar där den tillkommande behandlar *språkutvecklande förhållningssätt*. De kommande dagarna begränsas till att vara mellan klockan 9 och 14.30 och ett tydligare och tidigare

förankringsarbete har inletts med kursansvariga för att kunna få till stånd en optimerad placering i anslutning till VFU. Vi har också beslutat att begränsa antalet gästlärare i workshoppen om skolans digitalisering till en.

Möjligheter och utmaningar

Vi ser goda möjligheter att använda workshopformen för att integrera teoretiskt och praktiskt arbete för att utveckla studenternas yrkeskompetenser. Vår önskan var att utveckla fältdagar inför VFU men på grund av VFU-kursernas snäva omfattning lyckades vi inte få in workshopparna i dessa kurser. Vår förhoppning framåt är att i den nya strukturen för grundläro-utbildningen införliva de praktiska inslagen som komplement till de teoretiska i de kurser där delar av innehållet redan finns. Vidare arbetar vi för att det ska vara möjligt att se över innehåll i kurser där det lämpar sig att arbeta med sådana delar som studenterna upplever att de inte får någon undervisning om. Workshopparna bör ingå som ett fast inslag i några av de UVK- och ämnes-kurser som föregår VFU, just för att behålla kopplingen till VFU. Vi menar att om arbetet med yrkeskompetenser ska bli tydligt och möjligt att utveckla i progression, bör momenten göras till innehåll i utbildningens kurser, något som är såväl en möjlighet som en utmaning.

Referenser

- Aspelin, J. (2017). In the heart of teaching: A two-dimensional conception of teachers' relational competence. *Educational Practice and Theory*. 39 (2), 39-56.
- Galtung, J. (1996). Peace by peaceful means: peace and conflict, development and civilization. London: Sage.
- Glasl, F. (1999). Confronting conflict: a first aid kit for handling conflict. Stroud: Hawthorn.

- Hakvoort, I., & Friberg, B. (red.) (2015). *Konflikthantering i professionellt lärarskap*. 3., [uppdaterade och utökade] uppl. Malmö: Gleerups.
- Jordan, T. (2015). *Konflikthantering i arbetslivet: förstå, hantera, förebygg*. 1. uppl. Malmö: Gleerups Utbildning.
- Larsson, P. (uå). Kollegialt lärande – individutveckling eller skolutveckling? Tillgänglig: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/forskning/kollegialt-larande---individutveckling-eller-skolutveckling> [2018-09-04]
- Regeringskansliet. (2017). *För ett hållbart digitaliserat Sverige - en digitaliseringsstrategi*. Näringsdepartementet, N2017/03643/D https://www.regeringen.se/49adea/contentassets/5429e024be6847fc907b786ab954228f/digitaliseringsstrategin_slutlig_170518-2.pdf [2018-09-18]
- Skolverket. (2017a). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2017*. <https://www.skolverket.se/publikationer?id=3975> [2018-09-18]
- Skolverket. (2017b). *Få syn på digitaliseringen på grundskolenivå*. <https://www.skolverket.se/publikationer?id=3783> [2018-09-11]
- SOU 2017:35, 2015 års skolkommission (2017). *Samling för skolan: nationell strategi för kunskap och likvärdighet slutbetänkande*. Stockholm: Wolters Kluwer. Tillgänglig på Internet: <http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2017/04/sou-201735/>
- Utbildningsdepartementet. (2017). *Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet*. <https://www.regeringen.se/4a9d9a/contentassets/00b3d9118b0144f6bb95302f3e08d11c/nationell-digitaliseringsstrategi-for-skolvasendet.pdf> [2018-09-18]